

בסוגיתנו שחזור לקרן שפגע בה תחילה. אמנם יש מקום לחלק בין מצוה אחת שיש בה סדר מסוים, לשתי מצוות נפרדות שי"ל שאין חייב לחזור למצוה האחרת אם כבר עזבה. וע"ע במובא בזבחים נא].
ונראה שכן מוכח בסוגיתנו, כי אם נאמר שצריך לחזור לראשונה, היה צריך לצאת מן המזבח וקודם שמוזה על קרן מזרחית יחזור למערבית ויזה עליה כיון שנתחייב בה לראשונה [והרי יצא מן המזבח ודי בכך, ואין נראה לומר שמ'יצא' למדנו דין על מקום הזאה ראשונה שיהא במזרח דוקא] – אלא ודאי כיון שהוא במזרח, אין לו לעבור על קרן מזרחית.

דף נט

**ואי בעית אימא אי סבירא לן הקפה ברגל דכולי עלמא לא פליגי דילפינן פנים מחוץ והכא בהא קא מיפלגי מר סבר הקפה ביד ומר סבר הקפה ברגל. ואבע"א דכולי עלמא הקפה ביד והכא בהא קא מיפלגי מר סבר ילפינן יד מרגל ומר סבר לא ילפינן. יש מי שהקשה מכאן על המנהג שנהגו בנר חנוכה לפנות משמאל לימין [מטעם 'כל פינות...'] – כמבואר במרדכי שבת סי' רסח בשם מהר"ם, ועוד], והלא משמע בגמרא שרק בהקפת רגל צריך לפנות לימין ולא בהקפת יד. ואכן יש סוברים שמתחיל בנר הימני תחילה והולך שמאלה [וכמו כתיבת כתבי הקדש – מימין לשמאל].
ומהרי"ל (בתשובה מ) כתב שיש לקיים המנהג כי לפי אפשרות אחת בגמרא גם בהקפת יד יש להקפיד על ימין תחילה לרבי יוסי הגלילי וסתם משנתנו (ע"ע במנהגי מהרי"ל חנוכה; או"ח תרעו, ה; צל"ח כאן; שו"ת צמח צדק או"ח סז; שבט הלוי ח"ו פג).**

לפי טעם זה יש לנהוג כן גם בהדלקת נרות שבת ויו"ט, להתחיל מהנר השמאלי כדי לפנות לימין. ולא שמענו זאת. ויתכן שלא אמרו אלא בנר חנוכה שהוא כנגד הדלקת המנורה במקדש, ועיקר הקפה זו לפנות לימין מצינו רק במקדש [או בדומה לו, במקדש מעט, כגון בעולה לבימה או הכהנים בדוכן וכד' – ע' או"ח קכח, יז קמא, ז].

רבי מאיר אומר: רבי אליעזר אומר, במקומו עומד ומחטא ועל כולן היה נותן ממעלה למטה חוץ מאותה שבאלכסון. לא נתפרש למה קבעו חכמים חובה מסוימת בדבר ולא השאירו הברירה ביד הכהן לעשות מה שירצה. ויש לשמוע מרש"י שבנתונה ראשונה אכן אין קפידא אלא שנותן בקרן שלפניו מלמעלה למטה בהכרח, ומפני כן יש קפידא שלא ישנה בצדדים במה שהתחיל. וגם זה לא נתפרש למה לא ישנה. ובטעמו של רבי יהודה פירש רש"י שברחוקות נוח לו מלמטה למעלה.
ואפשר שחכמים קבעו חובה לעשות מה שנוח לו שזוהו כבוד העבודה שלא תיעשה בשינוי אלא בדרך הנוחה. ואם כן טעמו של רבי יהודה נתפרש מרש"י ז"ל. וטעמו של רבי מאיר אפשר כי נוח לו לאדם לעשות בסדר שהתחיל (עפ"י חזון איש קבו ס"ק לח).

זעל כולן היה נותן ממעלה למטה חוץ מאותה שבאלכסון. רש"י פירש משום טירחת הכהן להיותו כפוף ופושט זרועו עד סוף המתנה. ולולא פירושו היה נראה שהטעם הוא מחשש התלככות הבגד, שהואיל והוא נכפף למרחוק, אם יתן ממעלה למטה יש לחוש שתתלכלך הכתונת בדם, על כן מתחיל מלמטה ועולה. ושאמרו 'כי היכי דלא ניתוסן מאניה' – קאי על שתי השיטות.

(ע"ב) 'לכפר לכפרה נתתיו ולא למעילה.' יש מי שפרש הדרשה, שהדם ניתן לכפרה והכפרה נחשבת צורך האדם ולא צורך גבוה הלכך אין שייך בו מעילה. [לעומת זאת דם בבהמת קדשים כשהיא חיה –

מועלין בו (כמעילה יב): שהרי אז אינו עומד לצורך האדם אלא לצורך הבהמה, להחיותה] (עפ"י זכר יצחק מה, ב. ובוה יישב כמה דברים).
 עוד בפירוש הדרש, ע' ברש"י חולין קיו. ומאירי כאן; תר"י ברכות פרק ה.

'אין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו. ולא, והרי תרומת הדשן? – משום דהוי תרומת הדשן ובגדי כהונה... ועגלה ערופה...'. אם כי משמע מפשטות הלשון שקיים דין מעילה בכל אותם דברים – כבר צדדו בתוס' שלשון זו אינה בדוקא (וכי"ב כתבו התוס' במעילה יג. ד"ה אתיא), שהרי עגלה ערופה אינה הקדש אלא שלמדנו מן הכתוב שאסורה בהנאה (וע' גם ברש"ש מעילה יא. ועוד. ובמאירי (פסחים כו) כתב שיש בעגלה ערופה איסור מעילה אך לא קרבן, מאחר ואין לה פדיון. וע"ע במובא בקדושין נו ובכריתות כה בענין חלות הקדש בעגלה ערופה).

וכן לענין איברי שעיר המשתלח [שאמרו] (להלן טו). לדעה אחת שהם אסורים בהנאה אעפ"י שנעשית מצותם] – כתב השפת-אמת (בפסחים כו) שמשמע מכמה מקומות שאין בהם אלא איסור הנאה ולא 'מעילה'. ואפילו בחיי השעיר אין נראה שיהא בו מעילה, והרי שעיר המשתלח לא נמנה בכלל שאר הקרבנות לענין מעילה. [וצדד שמא גרסה משובשת יש שם].

ובגדי כהונה של הכהן הגדול – לא נזכר ברמב"ם (כלי המקדש ח, ה) אלא איסור הנאה ולא יותר, כאשר העיר באבי עזרי (מעילה ב, יד). ועוד כתב שם בדעת הרמב"ם שאין מעילה בתרומת הדשן. וכדברי התוס' כאן (וע' גם ב'חדושי הגר"ח על הש"ס' תמורה ובשו"ת משיב דבר ח"ב ע; שבט הלוי ח"ו קונטרס הקדשים טו טז).
 וכן מוכח מתורא"ש ב"מ (נד סע"ב) שגרס במשנה במעילה 'דישון מזבח הפנימי והחיצון לא נהנין ולא מועלין' ועל זה אמרו בגמרא בשלמא מזבח החיצון דכתיב 'ושמו' – הרי מבואר שאין מעילה בתרומת הדשן אלא איסור הנאה. ואולם מדברי רש"י כאן ורש"י ותוס' במעילה (יא סע"ב) ותוס' בזבחים (מו. ד"ה ולא) נראה שנקטו מעילה ממש. וכן יש להעיר שרבנו חננאל בפסחים שם כתב ושנה (ע"ש בר"ח הנדפס מחדש) לשון מעילה בבגדי כהונה.

*

'...דבאמת ראש מחבר המכילתא היה רבי ישמעאל, אך כמה ברייתות שנה אותן רבי שמעון בן יוחאי וכדאיתא בזבחים נג: תנא דבי רבי ישמעאל כרשב"י, וסימנך משכו גברי לגברא, ופרשו התוס' דרשב"י משך מתלמידי רבי ישמעאל לדעתיה לאחר פטירת רבי ישמעאל הלכו תלמידיו לרבי שמעון בן יוחאי, ומשום הכי עירבו המכילתא דרבי ישמעאל שהיה בידם עם כמה ברייתות של רשב"י...'.
 (מתוך העמק שאלה קע, ג)

*

'כל מתנות הדם מסתיימות בשפיכת שיריים ליסוד: הדם הנשאר בכלי השרת נשפך אל יסוד המזבח.

לא הרי שפיכה כהרי זריקה; בזריקה הכהן עומד רחוק מן המזבח, ואילו בשפיכה הוא עומד בצד היסוד ושופך אליו את הדם. שפיכת שיריים ליסוד מפורשת בחטאת: ואת כל-דם הפר ישפך אל-יסוד מזבח העלה (ויקרא ד, ז); וכעין זה בשאר חטאות פנימיות וחיצוניות (שם יח, כה; ל, לד). לשאר קרבנות היא אמורה בפסוק: ודם-זבחיך ישפך (דברים יב, כז); או היא רמוזה בייתור לשון

הפסוק: והנשאר בדם ימצה אל-יסוד המזבח (ויקרא ה;ט; ראה על כך זבחים לו ע"א). שיירי הדם של חטאות הפנימיות נשפכו אל היסוד המערבי; ואילו שיירי הדם של שאר חטאות נשפכו אל היסוד הדרומי. הצד השווה שבכולם, שהכהן שפכם 'בסמוך לו'; הוה אומר בסמוך למקום שעמד בו עם סיום המתנות. בצאתו מן ההיכל היה קרוב ליסוד המערבי; ברדתו מן הכבש היה קרוב ליסוד הדרומי (זבחים נג ע"א). דין שפיכת שייריים כדין סמיכה: אף היא נאמרה למצוה, ולא לעכב (שם נב ע"א).

ננסה להבין את משמעות שפיכת שייריים, המסיימת את מתנות הדם; ונעמוד תחילה על ההבדל שבין שפיכה לבין נתינה וזריקה. זריקה ונתינה מסמלות התמסרות אל מטרה המיוצגת במזבח; ואילו שפיכה אל היסוד איננה מסמלת פעילות, אלא תכונה המצויה בנפש המקריב. זריקה ונתינה מבטאות מעשים הנדרשים מן הנפש; ואילו שפיכה מצביעה על היסוד, שהנפש כולה מושרשת בו. היא מושרשת לפני ה' – ביסוד התורה (מערב); או היא מושרשת ביסוד האור הרוחני המוקרן מהתורה (שפיכת שייריים בדרום). שפיכת שייריים היא התוצאה הנובעת מן המתנות. שוב אין זוכרים לאדם את מעשי העבר; שהרי כבר קיבל על עצמו את הפעילות הדרושה להתקדמות ודביקות בטוב; דבר זה בא לידי ביטוי במתנות הדם; מכאן ואילך מובטח לו, ש'כל הדם' – הנפש כולה המיוצגת בקרבן, תהא מושרשת ביסוד התורה לפני ה'. ואולי מותר לומר: שפיכת כל הדם אל היסוד היא הניגוד של 'הכרת הנפש מעמיה', 'הכרת הנפש מישראל' 'הכרת הנפש מלפני' (כך נאמר לקמן כ.ג). הן פירוש 'הכרת' הוא כמשמעו: להיות נגדע מן היסוד, שהנפש מושרשת בו בעמיה, בישראל, לפני ה'. הן רוב המתכפרים במתנות דם הנפש עברו עבירות שזדונן בכרת. מתוך רשלנות וקלות דעת עלולה הנפש להיכרת מיסודה בקרב עמיה לפני ה'; בנתינת הנפש על המזבח היא מקבלת על עצמה למלא את חובתה בנאמנות; מכאן ואילך תשוב הנפש להיות מושרשת ביסוד ישראל לפני ה' (מתוך פירוש רש"י הירש ויקרא א.ה).

דף ס

ז'כל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין. הניחא למ"ד אין מלמדין אלא למ"ד מלמדין מאי איכא למימר...'. יש לעיין, אם שני כתובים הבאים כאחד מלמדים לשאר מקומות, מדוע נצרכו להיכתב שני כתובים?

ויש לומר כשם שאמרו בכמה מקומות 'מלתא דאתיא בקל-וחומר טרח וכתב לה קרא' כמו כן יש לומר לענין 'מה מצינו', שאף על פי שאפשר ללמוד בבנין-אב טרח הכתוב וכתב פעם נוספת במפורש. אכן שלשה כתובים הבאים כאחד לכולי עלמא אין מלמדים – שאין אומרים 'טרח וכתב לה קרא' כולי האי. וודאי בא הכתוב למעט למקום אחר (עפ"י קובץ ענינים חולין ק"ג). א. יש לשמוע כסברא זו מדברי הרישב"א לעיל מג. 'מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא – פי' כשאין צורך לעקם הרבה כי הכא...'.
וע' בחדושי הגרעק"א בחולין ק"ז: שהעיר על דברי התוס' שם, שיוצא לדבריהם שאומרים 'מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב' אף בשני מקראות ולא מצינו כן בעלמא. ואכן לפי הסבר הנ"ל הלא מצינו מפורש להפך, שאין אומרים 'טרח וכתב' בשני מקראות. וא"כ קושית רעק"א מתחזקת. ואולם לפי מה שבאר החזו"א (ריד, לדף ק"ז): דבריהם, לא קשה כלום.

ב. עוד בסברת 'טרח וכתב לה קרא' כלפי 'מה מצינו' – ע' תוס' שבת קלא: שלימוד בנין אב מכתוב אחד שהוא פשוט כ"כ, אין